Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

RWS INFORMATIE

Startbeslissing Wieringerhoek

Project Wieringerhoek
is onderdeel van:
- ***de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)***
- ***de Agenda IJsselmeergebied 2050***

Datum	1 november 2019
Status	Definitief

Colofon

Uitgegeven door	Rijkswaterstaat Midden-Nederland
Informatie	Mascha Lichtendahl
Telefoon	06 54501231
Uitgevoerd door	Inge van Leijenhorst
Opmaak	Definitief
Datum	1 november 2019
Status	Definitief

Akkoord:

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

Drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga

Inhoud

1	**Inleiding**	**6**
1.1	Project Wieringerhoek: toevoegen wat nu nog ontbreekt	6
1.2	Stap voor stap: de Startbeslissing geeft de aftrap	7
1.3	Betrokken partijen	8
1.4	Leeswijzer	9
2	**Opgave, doelen, meekoppelkansen**	**10**
2.1	Beleidsmatige aanknopingspunten voor het project	10
2.2	Opgaven	11
2.3	Doelen, zicht op financiering, meekoppelkansen	16
2.4	Samenloop met Verkenning renovatie draaibruggen sluiscomplex Den Oever	19
2.5	Uitgangspunten	20
3	**Aanpak**	**23**
3.1	Het MIRT-systeem als leidraad	23
3.2	Procedures	24
3.3	De Verkenning: wat gaat er gebeuren in de komende twee jaar?	24
3.4	Planning	25
4	**Organisatie**	**26**
4.1	Samenwerking Rijk en regio	26
4.2	Participatieproces	26

1 Inleiding

1.1 Project Wieringerhoek: toevoegen wat nu nog ontbreekt

Het IJsselmeergebied is het grootste aaneengesloten zoetwatergebied in Noordwest-Europa. Het gebied heeft grote betekenis voor de mens, onder meer als bron voor drinkwater. Ook de landbouw en recreatie maken gebruik van deze grote zoetwatervoorraad. Het heeft bovendien grote betekenis voor de natuur: als leefgebied, kraamkamer en pleisterplaats voor vogels en vissen die hier permanent verblijven of er een tussenstop maken als ze aan het trekken zijn. Het IJsselmeergebied kan zijn diverse maatschappelijke functies in de toekomst alleen blijven waarmaken als het ecosysteem robuust genoeg is om de gevolgen van klimaatverandering en duurzaam gebruik veerkrachtig op te vangen. Dat vereist maatregelen: verspreid over het gehele gebied en zeker ook in de Wieringerhoek.

Het IJsselmeergebied is onderdeel van de delta van het Rijnsysteem. Kenmerkend voor een ecologisch vitale delta is dat er veel verschillende soorten leefgebieden (habitats) zijn. Die variatie is er momenteel niet. Diep, open water is er volop. Maar het ontbreekt aan ondieptes met waterplanten, oevers met rietkragen en graslanden die in het voorjaar onder water staan, terwijl juist dát de habitats zijn die veel vissoorten nodig hebben om te paaien, voedsel te vergaren, beschutting te vinden en te overwinteren. Het gevolg van de monotone karakter van de huidige inrichting is dat de vispopulatie het matig doet: het zijn er te weinig en er zijn vooral ook te weinig verschillende soorten. Daarom is het nodig die nu nog ontbrekende habitats toe te voegen, vooral langs de randen van het IJsselmeer. Het project Wieringerhoek gaat daaraan een forse bijdrage leveren in het noordwestelijk deel van het IJsselmeer.

Bovendien ligt de Wieringerhoek op de scheidslijn met de Waddenzee. De Afsluitdijk vormt de harde grens tussen zoet en zout. Daarmee ligt de Wieringerhoek op een uitgelezen plek om een bijdrage te leveren aan de oplossing van een probleem dat zich in de droge zomer van 2018 nadrukkelijk manifesteerde: zoutindringing in het IJsselmeer, met complicaties voor de drinkwaterbereiding. Een van de verwachtte effecten van klimaatverandering is dat de indringing van zout zal toenemen. Er wordt onderzocht of door de juiste inrichting van het gebied het zout op zijn plek gehouden kan worden om te voorkomen dat het zich over het zoete meer verspreidt. Dat levert tevens de mogelijkheid om een meer natuurlijke, geleidelijke overgang tussen zoet en zout water te realiseren, een zone die nu nog in het IJsselmeer afwezig is, maar die er in een delta bij voorkeur wel zou moeten zijn.

In het project Wieringerhoek komen de hierboven beschreven opgaven en ambities samen. Het hoofddoel van het project is het deltakarakter van de verbinding tussen het IJsselmeer en de Waddenzee te versterken door 'natuurlijke overgangen' te maken: van nat naar droog en van zout naar zoet. Bijdragen aan de aanpak van de zoutproblematiek is een maatschappelijk belangrijk nevendoel. Maar deze opgave is niet alleenstaand. In het gebied zijn meerdere wensen om de leefbaarheid van het gebied te vergroten en daarmee de economische aantrekkelijkheid te vergroten. Gezamenlijk kijken naar alle opgaven levert ruimtelijke kwaliteit op.

In de afgelopen periode is al het nodige vooronderzoek gedaan. Het project Wieringerhoek is bovendien opgenomen in de Agenda IJsselmeergebied 2050 en de

Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). Daar komt bij dat er inmiddels 'zicht op financiering' is. Via deze voorafgaande stappen is het vertrekpunt gecreëerd om het project nu verder te gaan invullen.

1.2 Stap voor stap: de Startbeslissing geeft de aftrap

De aanlegwerkzaamheden zouden over ongeveer zes jaar kunnen starten (2025). Wat moet er voor die tijd zoal gebeuren?

Figuur 1.1: zoekgebied voor maatregelen; het plangebied voor het project Wieringerhoek

Op de kaart (figuur 1.1) is met de rode lijn het zoekgebied voor de maatregelen aangegeven; het plangebied genoemd. Ergens in dit gebied worden de maatregelen gerealiseerd om de doelen van de Wieringerhoek te realiseren. Dat kan op verschillende manieren. Wat in de komende tijd als eerste te doen staat, is de mogelijke oplossingen op een rij te zetten en de effecten daarvan in kaart te brengen, onder meer in een milieueffectrapportage. De effecten kunnen in een groter gebied optreden, afhankelijk van het soort effect kan daarbij ofwel lokaal naar effecten gekeken worden, ofwel naar effecten op het hele IJsselmeer. Als de effecten in beeld zijn, kan op basis daarvan vervolgens de keuze gemaakt worden voor de oplossing die de voorkeur verdient. Die oplossing wordt in een volgend stadium verder uitgewerkt en aansluitend daarop worden een of meer bedrijven gecontracteerd om het werk te realiseren.

Het project wordt, zo blijkt uit het bovenstaande, stap voor stap steeds concreter. De leidraad voor deze stapsgewijze aanpak (figuur 1.2) zijn de spelregels uit het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport, het MIRT.

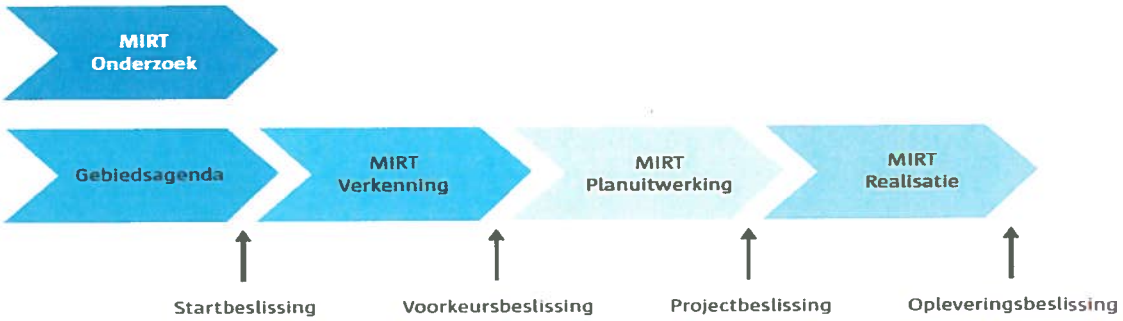

Figuur 1.2: de MIRT-systematiek om via Verkenning en Planuitwerking tot Realisatie te komen

Het document dat nu voor u ligt is de Startbeslissing voor het project Wieringerhoek. De publicatie van deze Startbeslissing is de aftrap voor de MIRT-Verkenning, die ongeveer twee jaar gaat duren. De Startbeslissing laat zien waarom het project nuttig en noodzakelijk is en wat er nodig is om eind volgend jaar zover te zijn dat de betrokken partijen de Voorkeursbeslissing kunnen nemen. Deze Voorkeursbeslissing is dus het resultaat van de MIRT-Verkenning en tegelijk de opmaat voor de volgende stappen: de MIRT-planuitwerking en de MIRT-Realisatie.

1.3 Betrokken partijen

Het project Wieringerhoek is een project dat we samen doen met de andere partijen in het gebied omdat alleen gezamenlijk kijken naar alle opgaven zoals de vergroting van de leefbaarheid, een realistische en gedragen plan voor de inrichting van dit gebied kan opleveren.
De drie gemeenten (Hollands Kroon, Medemblik en Enkhuizen), het drinkwaterbedrijf PWN, het Hoogheemraadschap HHNK en de provincie Noord Holland werken samen met Rijkswaterstaat aan dit project ieder vanuit zijn eigen belang en verantwoordelijkheden. Ook hebben verschillende partijen een eigen verantwoordelijkheid voor projecten die samen met de Wieringerhoek een meerwaarde creëren in dit gebied. Kunnen we bijvoorbeeld de wensen voor meer recreatieve voorzieningen combineren met de ecologische opgave of hoe kunnen we de overlappende doelen van de verschillende projecten gaan versterken. 1+1=3 is de zoektocht die we gezamenlijk starten.

Voor de Wieringerhoek is wel een duidelijke sturingslijn. De initiatiefnemer van het project Wieringerhoek is Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat functioneert ook als (intern) opdrachtgever voor ingenieursbureaus die gevraagd worden aan dit project te werken. In het projectteam nemen ook RVO en SBB zitting.
Het bevoegd gezag wordt gevormd door de twee ministers van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV)
Er zijn ook regionale stuurgroepen. Het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied treedt op als een bestuurlijke begeleidingsgroep voor dit aspecten die het gehele IJsselmeergebied betreffen en vindt de afstemming plaats met de agenda IJsselmeergebied 2050. De stuurgroep Afsluitdijk wordt op gezette tijden geïnformeerd over de voortgang. Maar er is ook de wens voor een stuurgroep specifiek voor dit gebied. Dit zal verder worden uitgewerkt.

Er zijn er heel veel organisaties en soms ook individuele personen die een belang hebben en graag willen meedenken en meedoen. Die zijn vertegenwoordigd in de

zogenaamde werkateliers en worden uitgenodigd voor de verschillende te organiseren bijeenkomsten.

Tenslotte zijn er ook formele momenten in de procedure waar eenieder zijn of haar mening kenbaar kan maken. Deze formele momenten liggen vast in de MIRT procedure. Het eerste formele moment is de reactie op deze startbeslissing.

1.4 Leeswijzer

Deze Startbeslissing is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 bevat de probleemanalyse: waarom zijn, juist in het gebied Wieringerhoek, maatregelen nuttig en noodzakelijk? In hoofdstuk 2 wordt ook de doelstelling van het project gepresenteerd, en daarnaast de zogenoemde meekoppelkansen.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de aanpak: de stappen van het MIRT-systeem, de procedurele kant van de zaak en de verschillende activiteiten die achtereenvolgens in de Verkenning gaan plaatsvinden.
- Hoofdstuk 4 gaat over de organisatie van het project: de samenwerking tussen de betrokken partijen en de inbreng vanuit de omgeving.

2 Opgave, doelen, meekoppelkansen

2.1 Beleidsmatige aanknopingspunten voor het project

Het project Wieringerhoek komt niet uit het niets. Maatregelen in dit deel van het IJsselmeergebied vinden steun in het beleid zoals dit is neergelegd in:

- de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW);
- de Agenda IJsselmeergebied 2050.

Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)
In de Nederlandse grote wateren zijn in het verleden tal van waterstaatkundige ingrepen uitgevoerd. Die hebben Nederland veilig en welvarend gemaakt. De ecologische keerzijde van diezelfde ingrepen is dat natuurlijke stromen van water, zand, slib en voedingsstoffen zijn veranderd en soms zelfs door dammen geblokkeerd. Dat geldt ook voor de migratieroutes van planten en dieren. Daarmee is op veel plaatsen de abiotische en biotische variatie in de grote wateren verloren gegaan en zijn er veel soorten die geschikte leefgebieden (habitats) missen.

Nederland investeert al jaren in de ecologie van de grote wateren met maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 (N2000). De PAGW projecten, KRW en N2000 liggen in een lijn namelijk een robuust en toekomstvast ecosysteem. Deze maatregelen zijn en blijven nuttig en noodzakelijk. Dat is bevestigd in de Verkenning Ecologie Grote Wateren, die Rijkswaterstaat in 2017 heeft uitgevoerd, in opdracht van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV). Tegelijk heeft deze Verkenning uitgewezen dat er meer moet gebeuren. Blijft een aanvullende inspanning achterwege, dan dreigt de ecologische toestand in de grote wateren in de komende jaren te verslechteren en zullen niet alle N2000-instandhoudingsdoelen gerealiseerd worden, zelfs niet na afronding van het KRW-verbeterprogramma.

Om die aanvullende inspanning in goede banen te leiden, is in 2018 gestart met de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). In dit programma werken Rijk, regio en maatschappelijke organisaties aan toekomstbestendige grote wateren. Het IJsselmeergebied is een van de vijf gebieden waarop het programma zich richt (de andere zijn de Zuidwestelijke Delta, de Eems-Dollard, de Waddenzee en de Grote Rivieren).

Het IJsselmeergebied is het grootste zoetwatergebied in Noordwest-Europa en de bron waaruit geput wordt voor de drinkwatervoorziening van bijna 20% van de Nederlandse bevolking. Daarnaast heeft het gebied grote betekenis voor de natuur. Immers, het IJsselmeergebied is het leefgebied en de kraamkamer voor grote aantallen vogels en vissen die hier permanent verblijven. Voor nog grotere aantallen is het gebied een pleisterplaats op Europese migratieroutes: trekkende vogels gebruiken het gebied om er onderweg te rusten en naar voedsel te zoeken, voor vissen is het gebied een belangrijke tussenstop in de Noordwest-Europese migratieroute van het Rijngebied naar de zee en omgekeerd. Een goede ecologie en waterkwaliteit zijn noodzakelijk voor het behoud van deze functies. Minstens zo belangrijk is dat het gebied diezelfde functies in de toekomst blijft waarmaken. Dat kan, maar het gaat niet vanzelf.

De eerder genoemde Verkenning in 2017 heeft een eerste beeld opgeleverd van wat er moet gebeuren – en waar – om ervoor te zorgen dat het IJsselmeergebied ook op

de lange termijn ontwikkelingen zoals de stijgende zeespiegel, meer en heftigere stormen en de temperatuurstijging robuust en veerkrachtig kan opvangen. Daartoe zijn twee gebiedsbrede maatregelen vereist: verduurzaming van de visserij en verbetering van het beheer. Daarnaast zijn verschillende inrichtingsmaatregelen nodig om:

- de omvang, de kwaliteit en de diversiteit van leefgebieden te vergroten;
- leefgebieden onderling te verbinden.

Er is verkend waar dit soort inrichtingsmaatregelen het beste gerealiseerd kunnen worden. Dit is voornamelijk aan de randen van het IJsselmeer. Op een aantal plaatsen lopen al projecten. Voor andere kansrijke locaties geeft het programmaplan van de PAGW aan dat een MIRT-Verkenning van start dient te gaan, als eerste stap in een verdere uitwerking. Wieringerhoek is één van de projecten die op deze manier in de PAGW geagendeerd zijn.

Agenda IJsselmeergebied 2050
Bij de behandeling van het Nationaal Waterplan in 2015 heeft de Tweede Kamer gevraagd om een integrale visie voor het IJsselmeergebied. Dit was aanleiding om met alle relevante partijen de Agenda IJsselmeergebied 2050 op te stellen. Deze Agenda, die in mei 2018 is ondertekend, geeft aan dat verbetering van de ecologische kwaliteit een voorwaarde is voor economische en recreatieve ontwikkelingen van bijvoorbeeld de Metropool Regio Amsterdam. In de Agenda IJsselmeergebied 2050 zijn acht gebieden aangewezen waar kansrijke mogelijkheden zijn om de ecologische kwaliteit te versterken en daarmee ook de economische kansen en mogelijkheden te vergroten. Wieringerhoek is een van deze aangewezen gebieden en het project is één van de projecten die in de Agenda genoemd staan om te gaan uitvoeren.

2.2 Opgaven

Vergroten van de oppervlakte, de kwaliteit en de diversiteit van leefgebieden en versterking van de onderlinge verbindingen: dat is wat er op hoofdlijnen en in zijn algemeenheid verspreid over het IJsselmeergebied te doen staat. Elk afzonderlijk project moet hieraan zijn eigen specifiekere invulling geven. Zo ook het project Wieringerhoek: welke ecologische opgaven zijn voor dit project de leidraad bij de Verkenning?

Wat een ecologisch gezonde delta nodig heeft: natuurlijke overgangen van nat naar droog, en van zout naar zoet
Het IJsselmeergebied is onderdeel van de delta van het Rijnsysteem. Kenmerkend voor natuurlijke meren en plassen in rivierdelta's is de aanwezigheid van uiteenlopende typen habitats, die samen de juiste omstandigheden bieden waaronder een productieve en diverse vispopulatie kan gedijen. Ruimte en tijd zijn daarbij sleutelfactoren: de benodigde habitats moeten op het juiste moment voor vissen beschikbaar en bereikbaar zijn om er te paaien, op te groeien, voedsel te vergaren, beschutting te vinden en te overwinteren.

In afbeelding 2.1 is te zien dat een belangrijk deel van de benodigde habitats en de daarbij behorende vissoorten te vinden zijn op een geleidelijke overgang van nat naar droog: een *verlandingsgradiënt*. Zo'n verlandingsgradiënt bestaat uit vier zones:

1. Diep, open water.

2. Ondieptes met diverse soorten ondergedoken waterplanten die een belangrijke bron van voedsel zijn voor allerhande dieren en die ook de cyclus van voedingsstoffen in een meer op gang houden.
3. Begroeide oeverzones, met rietvelden die het water zuiveren ('helofytenfilters') en die fungeren als schuilgebied voor jonge vis. Rietvelden zijn ook belangrijk voor de aanwas van kleine algen en kleine schaaldiertjes, die als voedsel voor visjes dienen. De productiviteit van een meer vindt voor een belangrijk deel plaats in dit soort rietvelden.
4. Vloedvlaktemoeras in de vorm van laagvlakten/graslanden die in het voorjaar overstromen en die essentieel zijn als paaigebied voor heel veel soorten vis. Vloedvlaktemoeras zorgt er daarnaast voor dat voedingsstoffen zoals koolstof teruggevoerd worden naar het meer.

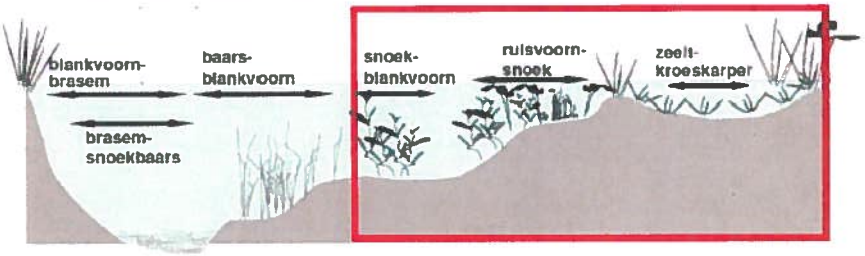

Figuur 2.1. Schematische weergave van de verschillende visgemeenschappen in een natuurlijke overgang van open water naar moeras. De rood omkaderde visgemeenschappen ontbreken geheel omdat de betreffende habitats vrijwel geheel ontbreken.

Van de ene naar de ander zone: de snoek als voorbeeld
In een natuurlijke delta zijn verlandingsgradiënten van nat naar droog aanwezig en staan er geen dijken, dammen of andere obstakels in de weg aan vissen die van de ene naar de andere zone willen trekken. Kenmerkend voor natuurlijke omstandigheden is bovendien dat het waterpeil door het jaar heen stijgt en daalt: hoog in de winter en het voorjaar, laag in de zomer. Zo'n natuurlijk peilverloop houdt de zones in stand en zorgt ervoor dat vissen op tijd migreren.

Bij de manier waarop vissen zich verplaatsen door de ruimte (van de ene zone naar de andere) en door de tijd (gedurende het jaar en gedurende hun levenscyclus) heeft elke soort zo zijn eigen patroon. Bij bijvoorbeeld snoeken gaat dit als volgt:
- Volwassen snoeken paaien in ondergelopen grasland (zone 4). Daar brengen ook de jonge larven hun eerste tijd door.
- Valt het ondergelopen grasland tegen het eind van het voorjaar droog, dan dwingt dit de jonge snoekjes het aanliggende rietmoeras (zone 3) op te zoeken. Daar vinden zij het voedsel dat ze nodig hebben om verder op te groeien en kunnen ze schuilen voor roofvissen, waaronder hun eigen soortgenoten (snoeken zijn kannibalen).
- Valt in de zomer ook het rietmoeras droog, dan trekken de snoekjes naar de ondiepe gebieden met ondergedoken waterplanten (zone 2).
- In het najaar sterven de ondergedoken waterplanten af, maar dan staat het rietmoeras (zone 3) weer onder water en kunnen de snoekjes daar terecht.
- In de winter blijft het rietmoeras beschikbaar.

Naast verlandingsgradiënten met de daarvoor kenmerkende zones, maakt ook nog een ander type habitat idealiter deel uit van een delta: een geleidelijke overgang tussen zoet en zout. Daarvan profiteren vissen die gedurende hun levenscyclus de trek vanuit zee naar zoet water, en weer terug, moeten kunnen maken

(bijvoorbeeld paling, bot en spiering). Deze soorten kunnen een overgangszone benutten om te acclimatiseren. Belangrijker nog is dat als de gradiënt aan zout geleidelijk oploopt, dit aan zoetwatervissen de waarschuwing geeft dat zij de zee naderen en op tijd moeten omkeren omdat ze in zout water niet kunnen overleven.

Habitats die nu nog ontbreken, en hoe dat zo gekomen is
De huidige situatie in de Wieringerhoek is illustratief voor het IJsselmeergebied in zijn geheel: veel van de habitats die nodig zijn voor een gezond ecosysteem zijn vrijwel afwezig. Zo is er voor de spuisluizen bij Den Oever geen waarschuwingssysteem die zoetwatervissen tijdig waarschuwt, met als gevolg dat bij het spuien massaal vis uitspoelt naar de Waddenzee. En net als de meeste IJsselmeerdijken elders heeft ook de Wieringermeerdijk aan de zijde van het meer overwegend stenige, spaarzaam begroeide en steil aflopende taluds. Diep, open water (zone 1) is in ruime mate voorhanden. In afbeelding 2.1 is rood omkaderd wat in de Wieringerhoek en bijna overal rondom het IJsselmeer nagenoeg ontbreekt: ondiepten met ondergedoken waterplanten (zone 2), begroeide oevers met rietkragen (zone 3) en vloedvlaktemoeras dat een deel van het jaar onder water staat (zone 4).

Het monotone karakter van de huidige inrichting is terug te zien in de kwantiteit en de diversiteit van de vispopulatie. Plantminnende soorten, bijvoorbeeld snoek en zeelt, zijn er nauwelijks. Van alle soorten waaraan een zoetwatersysteem als het IJsselmeergebied plaats zou moeten en kunnen bieden, wordt in de praktijk slechts een tiende aangetroffen. Dominant zijn soorten die houden van kaal en open water (zone 1), zoals snoekbaars . En zelfs voor deze soorten is de huidige inrichting verre van optimaal, want ook zij hebben een hoger voortplantingssucces in een systeem met ondieptes, begroeide oevers en vloedvlaktes.
Wat voor vissen geldt, geldt ook voor vogels en heel veel andere dier- en plantensoorten. Door het ontbreken van habitats is het totale systeem soortenarm en daardoor kwetsbaar. Zo zijn veel vogelsoorten afhankelijk van spiering; maar spiering kan niet tegen een hogere watertemperatuur. Iets dat in 2018 is gebeurd. Door de hoge sterfte van spiering is bijvoorbeeld in 2019 het broedseizoen van veel soorten vogels zeer matig omdat er geen voedsel was voor hun kuikens. Spreiding van habitats leidt tot meer soorten en dus een diverser palet aan mogelijkheden om voedsel te vergaren voor vogelsoorten. Het systeem wordt dus robuuster.

Er zijn twee belangrijke oorzaken voor het ontbreken van ondieptes, begroeide oeverzones, overstromingsvlaktes en overgangszones van zoet naar zout. Ten eerste zijn door inpoldering en bedijking grote arealen aan ondiepten aan het IJsselmeer onttrokken, zijn achterliggende polders niet of minder goed bereikbaar voor vissen en is door de aanleg van de Afsluitdijk een harde grens tussen zoet en zout water ontstaan. De tweede oorzaak is de waterpeilbeheersing, die is vastgelegd in het peilbesluit en die voorziet in een tegennatuurlijk peilverloop: met lagere peilen in de winter en hogere peilen in de zomer. Dit peilverloop is onder meer noodzakelijk voor de zoetwatervoorziening: het hoge waterpeil in de zomer zorgt ervoor dat de zoetwatervoorraad ook in warme en droge periodes toereikend is. Tegelijk heeft dit 'omgekeerde' peilverloop negatieve gevolgen gehad voor begroeide oeverzones en overstromingsvlaktes en de belangrijke functies van deze gebieden voor vissen en vogels. Zowel deze habitats als de levenscyclus van de vissen die er gebruik van maken zijn namelijk sterk afhankelijk van natuurlijke, seizoensmatig fluctuerende waterstanden: met hoge peilen in winter en voorjaar en juist lage peilen in de zomer.

De opgave: oplossingen vinden om de nu nog ontbrekende habitats toe te voegen, binnen de randvoorwaarden van waterveiligheid en zoetwatervoorziening
Uiteraard kunnen bedijkingen en de huidige waterpeilbeheersing niet ongedaan gemaakt worden: waterveiligheid en zoetwatervoorziening zijn immers cruciale maatschappelijke belangen. De ambitie voor het IJsselmeergebied is om door middel van diverse inrichtingsmaatregelen de nu nog ontbrekende habitats toe te voegen, binnen de harde randvoorwaarden – en dus de beperkingen – die de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening nu eenmaal met zich meebrengen. De uitdaging is een aanpak te vinden waarmee de gewenste natuurlijke processen (overstroming, droogval, menging van zoet en zout) op gang kunnen komen, maar deze processen tegelijk met technische maatregelen beheerst worden.

Om een indruk te geven van de omvang van de opgave: het uitgangspunt is dat een vitaal en robuust zoetwatersysteem voor circa 10% bestaat uit ondieptes met waterplanten (zone 2), begroeide oevers (zone 3) en periodiek onder water lopende vloedvlaktes (zone 4). Bij een totale omvang van het IJsselmeergebied van circa 180.000 hectare betekent dit dat er verspreid over het gebied zo'n 18.000 hectare aan dit type habitats gecreëerd moet worden: deels langs de randen van het meer (rietkragen), maar voor een deel ook binnendijks (door binnendijkse polders op de een of andere manier aan het meer te koppelen). Het project Wieringerhoek moet aan deze totale opgave een aanzienlijke bijdrage gaan leveren. Wat daarbij de maximaal haalbare opbrengst in de vorm van ontbrekende habitats zal zijn, is op dit moment nog niet exact aan te geven; dat is nu juist een van de kwesties waarover de komende Verkenning uitsluitsel moet gaan geven. Duidelijk is wel dat het een passende ambitie is om uit te gaan van een toevoeging van enkele duizenden hectares. Bijzonder aan de Wieringerhoek is namelijk dat in dit gebied in principe ruimte te vinden is voor maatregelen die de inrichting verbeteren en dat er bovendien verschillende mogelijkheden zijn om andere plannen en projecten te gaan meekoppelen. Deze zogenoemde meekoppelkansen worden apart benoemd in de volgende paragraaf.

De geleidelijke zoet-zout overgang
Naast de opgave om ondieptes, begroeide oevers en vloedvlaktes toe te voegen, ligt er specifiek voor het project Wieringerhoek ook de opgave om in de Verkenning de realisatie van een zoet-zoutovergang nabij het sluiscomplex nader te gaan onderzoeken. Daarvoor heeft het project ten opzichte van andere projecten in het IJsselmeergebied als het ware een speciale verantwoordelijkheid. Immers, langs de gehele 32 kilometer lange Afsluitdijk zijn er slechts twee plekken met een verbinding tussen het zoete IJsselmeer en de zoute Waddenzee. De ene plek is het sluiscomplex bij Kornwerderzand, aan de Friese kant. Het sluiscomplex bij Den Oever, in de Wieringerhoek, is de enige andere plek die in aanmerking komt voor de realisatie van een functionele zoet-zoutovergang.

Garanderen zoetwaterfunctie van het IJsselmeergebied
Een belangrijke én complexe uitdaging is deze overgang zodanig te ontwerpen dat het ingevangen zoutere water in voldoende mate binnen de overgangszone wordt vastgehouden en dat een eventueel overschot via een zouthevel of en andere technische voorziening weer teruggevoerd wordt naar zee. Hoe dan ook, voorkomen moet worden dat het zoute water zich verder verspreidt over het IJsselmeer. Anders zou de functie van het IJsselmeer als zoetwatervoorraad ten behoeve van drinkwatervoorziening en de landbouw in gevaar komen. In de droge zomer van 2018 is gebleken dat zoutindringing in het IJsselmeer in de huidige situatie al tot problemen kan leiden (zie kader) en maatregelen vanuit het project Wieringerhoek mogen deze problemen in geen geval verergeren. Integendeel, de opgave is juist te

onderzoeken of er een bijdrage geleverd kan worden aan een betere beheersing van de problematiek van de zoutindringing in het IJsselmeer. Bij de invulling van deze opgave wordt vanuit het project Wieringerhoek samengewerkt met de drinkwatersector. Het doel van deze samenwerking is een uitgekiend maatregelenpakket te ontwerpen dat zowel de beoogde zoet-zoutovergang tot stand brengt als de bescherming van de zoetwatervoorraad garandeert.

Zomer 2018: te hoog zoutgehalte bij drinkwaterinnamepunt in Andijk
In de extreem droge zomer van 2018 ontstond een watertekort en waren er in heel Nederland problemen met de watervoorziening. Het water uit het IJsselmeer, het grootste zoetwaterbassin in Nederland, werd ingezet om de droogte te bestrijden. Juist hier traden rond augustus 2018 problemen op toen bij het drinkwaterinnamepunt van PWN in Andijk het water in het IJsselmeer plotseling, en om op dat moment onverklaarbare reden, veel zouter werd dan gebruikelijk. PWN heeft, samen met Rijkswaterstaat, alle zeilen bij moeten zetten om toch gewoon drinkwater te kunnen blijven leveren

Hoe is dit te verklaren? In juni en juli 2018 is geen water gespuid naar de Waddenzee teneinde zoveel mogelijk zoet water in het IJsselmeer vast te houden. Maar door de schutsluizen bij Den Oever en Kornwerderzand komt bij elke scheepsschutting een kleine hoeveelheid zout water binnen. Ook bij de spuisluizen lekt enig zout water het meer in. Het zoute water zakt naar de bodem (zout water is zwaarder) en komt daar in een put terecht die voor de spuisluis ligt. Normaal spoelt deze put leeg als de spuisluis open gaat, maar dat gebeurde in juni en juli 2018 dus niet. De put is vol geraakt en overgestroomd. Dit zoute water is zich vervolgens gaan verspreiden over het IJsselmeer en heeft in augustus 2018 tot een te hoog zoutgehalte bij het innamepunt in Andijk geleid. Rijkswaterstaat heeft de afgelopen periode al maatregelen getroffen, het project gaat kijken of er verdere maatregelen nodig en zinvol zijn.

Meerwaarde toevoegen, meerdere initiatieven en opgaven versterken elkaar: 1+1=3
Last, maar zeker niet least is er een duidelijke kans: dit gebied heeft meerdere opgave en ontwikkelingen die als ze niet gezamenlijk worden uitgewerkt elkaar kunnen tegenwerken of niet op elkaar aansluiten. Maar als er gezamenlijk naar wordt gekeken kunnen de verschillende projecten en doelen elkaar juist gaan versterken. Gezamenlijk die zoektocht aangaan om die meerwaarde te creëren, maar wel vanuit ieders verantwoordelijkheid en tempo, dat is de laatste en de belangrijke opgave voor een succes.

2.3 Doelen, zicht op financiering, meekoppelkansen

Hoofddoel en nevendoel
Het vertrekpunt voor het project Wieringerhoek is de algemene doelstelling voor de natuur in het IJsselmeergebied zoals deze in de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en de Agenda IJsselmeergebied 2050 is opgenomen: het gebied zo robuust maken dat het ecosysteem de gevolgen van klimaatverandering en duurzaam gebruik veerkrachtig kan opvangen. Het project Wieringerhoek draagt daaraan bij.

Het project Wieringerhoek heeft een ecologisch hoofddoel en een duidelijk neven doel..

Versterken van het deltakarakter van de verbinding IJsselmeer-Waddenzee door natuurlijke overgangen te creëren.
Het nevendoel is: Een bijdrage leveren aan de bescherming van de zoetwatervoorraad in het IJsselmeer

Het streven is om zodanig integraal te kijken zodat het combineren van het project Wieringerhoek met de andere projecten/doelen een meerwaarde ontstaan in het gebied (1+1=3).

Het project gaat aan deze doelstelling invulling geven met inrichtingsmaatregelen om de habitats toe te voegen die in een delta en ter plekke van een overgang tussen zoet en zout nodig zijn, maar daar nu nog ontbreken. Het gaat daarbij in elk geval om een fors areaal aan ondieptes, begroeide oevers en vloedvlaktes. Zo mogelijk wordt bovendien nabij het sluiscomplex Den Oever een functionele zoet-zoutovergang gerealiseerd. De ambitie vanuit het project Wieringerhoek is deze overgang gezamenlijk met de drinkwatersector te ontwerpen, opdat de overgang tegelijk dienstig is aan de beheersing van de zoutindringing in het IJsselmeer. In termen van doelstellingen is hier sprake van een nevendoel van het project:

Zicht op financiering
Binnen de PAGW is er geld beschikbaar gesteld voor dit project. Enerzijds is dit geld om het onderzoek/verkenning uit te voeren, beschikbaar gesteld in de eerste tranche PAGW. Anderzijds hebben de beide ministers op 5 juli een brief naar de Tweede Kamer gestuurd (IENW/BSK- 2019/137967) waarbij duidelijk wordt dat er tot 2031 248 miljoen beschikbaar is voor 14 projecten binnen de PAGW. De Wieringerhoek is een van de geselecteerde projecten die in deze tweede tranche van de PAGW uitgevoerd zullen worden. De ministers hebben gekozen op basis van verwachtte ecologische effectiviteit, draagvlak, en mogelijke meekoppelkansen zoals bekend is gemaakt in het WGO water van 11 november 2019. Een belangrijke voorwaarde voor een startbeslissing is immers dat er zicht is op 75% van de financiering (uitgaande van 50 miljoen euro die voor dit project is begroot), daaraan is bij deze voldaan.

Meekoppelkansen
Een essentiële stap in de Verkenning is actief op zoek te gaan naar de meekoppelkansen met andere opgaven in het gebied. Aan het einde van de Verkenning wordt bepaald of een combinatie met één of meerdere opgaven in het gebied tot de reële mogelijkheden behoort. Blijkt dit het geval te zijn, dan wordt dit vastgelegd in een Bestuursovereenkomst die tegelijk met de Voorkeursbeslissing verschijnt. In deze overeenkomst wordt ook aangegeven wat de afspraken van de

betrokken partijen zijn voor de verdere uitwerking, realisatie en financiering van de meekoppelkansen.
Er zijn twee projecten met een grote kans op meekoppeling: de Noordkop en de kustvisie.

De Noordkop.
HHNK werkt aan het project "Verbetering natte infrastructuur Noordkop", kortweg: Noordkop. Met dit project kunnen voor het IJsselmeer doelen worden gerealiseerd die in het project Wieringerhoek zijn opgenomen. Het project is meerdere keren afgestemd met de omgeving en kan over het geheel genomen op brede steun rekenen.

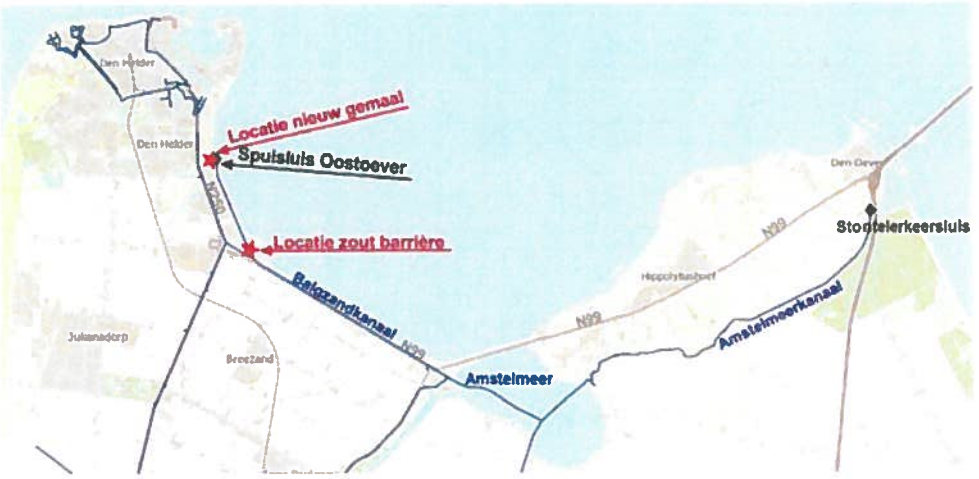

Afbeelding 2.2: projectgebied van de Noordkop

Doel van Noordkop is het ecologisch verbeteren en klimaatbestendig maken van de Amstelmeerboezem, het systeem waarin Amstelmeer en Balgzandkanaal de grootste wateren zijn.
Kern van het project Noordkop is het realiseren van een geleidelijke zout-zoet-overgang met gedempt getij voor vismigratie en habitatuitbreiding voor verschillende, vissen die een deel van hun leven in het zoute water en een deel van hun leven in het zoete water leven.

Het is dus duidelijk dat beide projecten aan dezelfde doelen in hetzelfde gebied werken. Daarom is gekeken naar de synergie van de twee projecten waardoor er meerwaarde ontstaat (1+1=3).

Bij Oostoever (den Helder) zal HHNK een gebied van 14ha gebied ontwikkelen met gedempt getijde,. Van west naar oost ontstaat zo via het Balgzandkanaal een zeer geleidelijke overgang naar het zoete water van het Amstelmeer en de rest van de Amstelmeerboezem. Via het Amstelmeerkanaal is er verbinding met het IJsselmeer. Alle kanalen worden plaatselijk voorzien van paai- en opgroeiplaatsen in de oevers. De te realiseren vispassage in de Stontelerkeersluis zorgt er voor dat trekkende vis over grote afstanden kan migreren, ook vanuit en naar het IJsselmeer. Daarbij wordt het IJsselmeer niet belast met zout, wat van groot belang is voor de drinkwatervoorziening en de landbouw.

Er is echter een belangrijke randvoorwaarde: het toelaten van zoute invloed en gedempt getij kan alleen als er voldoende grip is op het watersysteem zodat de zoetwatervoorziening voor de landbouw geborgd blijft. Dit is een groot economisch belang vanwege de zeer kapitaalintensieve teelten in de regio. Daarvoor zijn nodig: een gemaal, een zoutwaterbarrière en een geautomatiseerd systeem dat stuurt op zout en waterkwantiteit. De borging van het zoete water voor de landbouw gaat samen met het anticiperen op klimaatverandering en stijging van de zeespiegel waardoor over enkele tientallen jaren niet meer voldoende gespuid kan worden op de Waddenzee. Ook kan met de maatregelen beter gereageerd worden op incidenteel optredende extreme weersomstandigheden (droogte of juist wateroverlast).

Met deze combinatie van maatregelen kan aan de westelijke kant meer invloed van de zee worden toegelaten, terwijl aan de oostelijke zijde het systeem zoet blijft. Zo wordt een geleidelijke en stabiele zoet-zout-gradiënt met gedempt getijdewerking gecreëerd die overgaat in een steeds zoeter wordend systeem richting IJsselmeer. Door de omvang van het gebied ontstaan niet alleen betere migratieroutes, maar ook betere verblijfsgebieden. De herinrichting van de kanaaloevers maakt deze geschikt als paai- en opgroeiplaatsen. In een eerder project is al een verbinding gemaakt met de VRNK-boezem en in een lopend project realiseert HHNK een omvangrijk paai- en opgroeigebied in de Wieringermeer dat aansluit op het Amstelmeerkanaal nabij het IJsselmeer.

Uit eigen middelen stelt HHNK geld beschikbaar op voorwaarde van cofinanciering. Financiering vanuit de provincie Noord-Holland en Waddenfonds is in het vooruitzicht gesteld, maar nog niet beschikt.

Kortom: het project Noordkop voldoet geheel aan het deel van de opgave van de Wieringerhoek om het IJsselmeer meer met het achterland te verbinden en aandacht te geven aan een zoet/zoutgradient.

Kustvisie en de "Kop Werkt"
De gemeenten Medemblik, Enkhuizen en Hollands Kroon willen een kustvisie ontwikkelen om de IJsselmeerkust beter te benutten als recreatieve zone, woongebied met ruimte voor natuur en met aandacht voor cultuurhistorie en verduurzaming van de energieopgave. Samen kijken naar dit gebied levert dan ook een meerwaarde op, ieder vanuit zijn eigen invalshoek en belang. In de gemeente Hollands Kroon is ook het project "de Kop Werkt" waarbij concrete plannen worden ontwikkeld om de recreatieve waarde van dit gebied te versterken met name door het IJsselmeer beter te benutten (ontwikkelen van stranden tot een informatieve fietsroute).

Overige meekoppelkansen (niet limitatief)

- Drinkwaterbedrijf PWN denkt na over de zoetwatervoorziening op de langere termijn. Wat zijn hun toekomstige bronnen zoet water, hoe kunnen ze zorgen voor bescherming tegen verzilting als gevolg van klimaatverandering? Samen nadenken over deze oplossingen ligt voor de hand. Een goede ecologische kwaliteit van het IJsselmeer betekent ook een goede kwaliteit van het water als bron voor drinkwater. Wellicht kan een nieuw bekken natuurvriendelijk worden vormgegeven
- De Vogelbescherming heeft een plan ontwikkeld om iets ten noorden van de Afsluitdijk in de Waddenzee een eiland aan te leggen voor broedvogels. Dit plan

is inhoudelijk en technisch uitgewerkt en hiervoor is de financiering (deels) rond. De mogelijkheid tot meekoppeling wordt onderzocht, onder meer omdat beoogde locatie voor dit eiland in het plangebied van het project Wieringerhoek ligt.

- In de Wieringermeer vestigen zich mogelijk meerdere datacenters. Deze hebben water voor hun koeling nodig en willen wellicht vanuit hun belang bijdragen aan een goede waterkwaliteit in het IJsselmeer. Grote bedrijven hebben daarbij soms een policy of social return, dat ze bij grote investeringen ook bekijken hoe het gebied zelf daar baat bij kan hebben.
- Andere projecten in het IJsselmeer of in Nederland krijgen mogelijk te maken met compensatieopgaves waarbij zij nieuwe ontwikkelgebieden voor bedreigde habitats moeten zoeken. Vanwege zijn ligging in Natura 2000 gebied kan de Wieringerhoek geschikt zijn om compensatieopgaves te herbergen.
- Langs de binnendijkse kant van de Wieringermeerdijk liggen verschillende natuurgebieden. Er zijn plannen om middels grondruil een aantal van deze gebieden uit te breiden en te verbinden. Hier liggen wellicht mogelijkheden om de binnendijkse maatregelen deels zodanig uit te voeren dat deze aansluiten op de ambities vanuit het project Wieringerhoek.
- In het gebied zijn veel initiatieven voor pilotprojecten op het gebied van duurzame energie. Hiermee zal verbinding worden gezocht. Er is een fonds voor mitigatie en compensatie voor windparken in de omgeving beschikbaar. De mogelijkheden om van hieruit meekoppelkansen te financieren worden onderzocht.

2.4 Samenloop met Verkenning renovatie draaibruggen sluiscomplex Den Oever

Naast de ecologische opgave speelt in het plangebied van het project Wieringerhoek ook nog een heel ander soort opgave: de renovatie van de draaibruggen in het sluiscomplex Den Oever.

Tussen 2014 en 2017 traden veelvuldig storingen op aan de draaibruggen, vaak met flink oponthoud voor zowel het wegverkeer als de scheepvaart tot gevolg. Er zijn inmiddels maatregelen genomen om dit voor de komende jaren te verhelpen. Ook is nader onderzoek gedaan naar de toestand van de bruggen. Uit dit onderzoek blijkt dat rond 2020 een eenmalige reparatieronde aan het wegdek moet plaatsvinden. Maar dat zal onvoldoende helpen tegen alle storingen en het biedt dus geen oplossing die er nog vele jaren voor zal zorgen dat de bruggen zowel voor de scheepvaart als het wegverkeer betrouwbaar functioneren. Dit betekent dat er na de genoemde reparatieronde in 2020 opnieuw maatregelen nodig zijn. Daarbij moeten, zo is in het genoemde onderzoek vastgesteld, in elk geval de bovenbouw en het draaimechanisme vervangen worden, bij elk van de twee bruggen bij Den Oever. Op grond van deze constatering is de aanpak van de draaibruggen opgenomen in het programma Vervanging & Renovatie.

Hoe verschillend de ecologische opgave en de renovatieopgave voor de draaibruggen ook zijn, het gaat wél om opgaven in één en hetzelfde gebied. Daarom is ervoor gekozen om samen op te trekken naar de omgeving omdat het grotendeels dezelfde stakeholders betreft.

2.5 Uitgangspunten

Begrenzing plangebied en studiegebied
In figuur 2.3 is het plangebied aangegeven (rode lijn). Binnen dit gebied worden de maatregelen van project Wieringerhoek gesitueerd. Gedurende de verkenning zal het plangebied nader worden gedetailleerd.

Naast het plangebied is het studiegebied relevant. Het studiegebied is het gebied waar de effecten van de maatregelen zijn waar te nemen. De omvang van dit studiegebied is niet op kaart weergegeven, want dit verschilt per type effect. Sommige soorten effecten zijn zeer lokaal, andere typen effecten kunnen tot (ver) buiten het plangebied reiken; in het ideale geval zijn de effecten van ecologische maatregelen in deze hoek in het hele IJsselmeer merkbaar. Bij de inventarisatie van meekoppelkansen kan eveneens blijken dat het zinvol is naar plekken buiten het plangebied te kijken en dus uit te gaan van een studiegebied dat groter is dan het plangebied. Het studiegebied is dus groter dan het plangebied, maar in deze fase nog niet exact begrensd. Gedurende de verkenning zal deze begrenzing duidelijk worden en in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau vastgelegd worden.

Figuur 2.3: plangebied (rode lijn) project Wieringerhoek

Tijdshorizon en autonome ontwikkeling
In de Verkenning worden verschillende mogelijke (pakketten van) maatregelen beschouwd en worden de effecten daarvan geïnventariseerd. De beschrijving van die effecten maakt het mogelijk de toekomstige situatie waarin het project gerealiseerd is te vergelijken met de situatie waarin het project niet gerealiseerd zou worden, maar andere ontwikkelingen wel doorgang vinden. Dit laatste wordt de 'autonome ontwikkeling' genoemd. De vergelijking tussen een situatie met het

gerealiseerde project enerzijds en de autonome ontwikkeling anderzijds maakt scherp inzichtelijk wat nu precies het netto effect van de maatregelen is.

Uitgangspunt voor de beschrijving van de autonome ontwikkeling is het jaar 2030. Daarnaast geeft de Verkenning een doorkijk naar het jaar 2050, omdat daar de tijdshorizon ligt van twee belangrijke beleidsmatige pijlers van het project: de Agenda IJsselmeergebied 2050 en de PAGW.

Bij de autonome ontwikkeling wordt ervan uitgegaan dat de volgende projecten gerealiseerd zijn of dat daarover een onherroepelijk besluit is genomen:

- De versterking van de Afsluitdijk. In september 2018 is gestart met grootschalige werkzaamheden om de Afsluitdijk te versterken; zowel het dijklichaam als de sluiscomplexen bij Den Oever en Kornwerderzand. Deze werkzaamheden zijn geregeld in een contract en worden uiterlijk in 2025 afgerond. In de Verkenning van het project Wieringerhoek geldt de versterking van de Afsluitdijk en de contractueel geregelde uitvoering van de werkzaamheden als een gegeven. Het is niet mogelijk in het kader van het project Wieringerhoek maatregelen op te werpen die tot aanpassing van het project Versterking Afsluitdijk zouden nopen. Van belang is verder dat de werkzaamheden voor het project Wieringerhoek pas starten als de versterking van de Afsluitdijk gereed is.
- De Nieuwe Afsluitdijk, waaronder de vismigratierivier. Naast de versterking van de Afsluitdijk zijn er verder tal van initiatieven rond en op de Afsluitdijk. Deze initiatieven hebben zich verenigd onder de koepel De Nieuwe Afsluitdijk. Veel projecten zijn afgerond (icoon, opening Waddencentrum), in de realisatiefase (de vismigratierivier) of zijn deels meegenomen in het contract van de versterking van de Afsluitdijk. De projecten in uitvoering of die op het punt staan in uitvoering te komen, worden als gerealiseerd beschouwd.
- Dijkversterking Wieringermeerdijk. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft Wieringermeerdijk versterkt.
- Peilbesluit IJsselmeer. Het flexibel peilbeheer van het IJsselmeer zoals dit is vastgelegd in het Nationaal Waterplan en het recent genomen peilbesluit wordt gevolgd.

Voor het in kaart brengen van de relevante veranderingen wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande (en geaccepteerde) toekomstscenario's. Belangrijk daarbij zijn:

- Toekomstscenario's van het KNMI over klimaatverandering; zeespiegelstijging temperatuurstijging en extremere weersomstandigheden. Discussies over snellere zeespiegelstijging spelen voor de periode na 2050.
- Toekomstscenario's voor verkeer over de Afsluitdijk (intensiteiten en samenstelling, zwaarte vrachtverkeer).
- De beleidsmatige aanbevelingen voor het toekomstig peilbeheer van de Integrale Studie Waterveiligheid en Peilbeheer, die zullen worden verwerkt in de herijking van de Deltabeslissingen en de opvolger van de derde Nota Waterhuishouding.

Duurzaamheid

De betrokken partijen hebben ambities op het gebied van duurzaamheid. Bij alle projecten, en dus ook bij het project Wieringerhoek, wordt ernaar gestreefd een bijdrage aan deze ambities te leveren. Dit betekent in ieder geval dat het project zoveel mogelijk energieneutraal en volgens de principes van de Circulaire Economie gerealiseerd en beheerd wordt.

Randvoorwaarden
Voor het project gelden de volgende randvoorwaarden:

- In de Wieringerhoek ligt een proefschootsgebied van het Ministerie van Defensie. In dit gebied gelden ruimtelijke beperkingen aangezien in dit gebied geschoten kan worden. Deze beperkingen betreffen onder meer aanleg van structuren boven het water die de aanwezigheid van mensen kunnen aantrekken. Ook activiteiten die ertoe zouden leiden dat de vergunning voor het schieten beperkt kan worden, zijn niet toegestaan. De zone eindigt een kilometer voor de kust van Noord-Holland en voor de Afsluitdijk. Tijdens de Verkenning wordt overleg met Defensie gevoerd over welke maatregelen wel en niet zijn toegestaan in deze zone.
- Aan de waterveiligheid wordt niet getornd. Uit oogpunt van waterveiligheid blijven de Afsluitdijk en de Houtribdijk liggen als een (grotendeels) gesloten dijken.
- De maatregelen passen binnen de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW).
- De maatregelen voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving zoals de wettelijke kaders en verplichtingen voor waterkwaliteit en natuur.
- En ook hier geldt last but not least: een belangrijke randvoorwaarde is uiteraard dat het IJsselmeergebied de zoetwatervoorraad blijft voor drinkwater en de landbouw.

Aandachtspunten
In dit gebied zijn vele functies aanwezig. Het behoud van deze functies zijn weliswaar niet hard verankert in wet- of regelgeving, maar zijn wel degelijk bijzonder relevant om rekening mee te houden. Te noemen zijn (niet limitatief)

- De watersport in het algemeen en de internationale zeilwedstrijden in Medemblik in het bijzonder.
- De landbouw als een van de pijlers van de economie van de Wieringermeer
- De cultuurhistorische en archeologische waarden
- De visserij waarbij de Fuikenvisserij (paling) de bekendste is
- De scheepvaart (de route Urk-Den Oever)

3 Aanpak

3.1 Het MIRT-systeem als leidraad

Tussen de publicatie van deze Startbeslissing en het moment waarop de aanlegwerkzaamheden van start gaan, ligt een periode van zo'n zes jaar. In die tijd moet veel gebeuren: maatregelen ontwerpen, effecten onderzoeken, kosten ramen, bestuurlijk overleggen, tussentijdse besluiten nemen en de omgeving daarbij betrekken, wettelijke procedures doorlopen waaronder de passende beoordeling, contracten afsluiten met marktpartijen die werkzaamheden gaan uitvoeren, enzovoort. De leidraad bij al deze activiteiten is de systematiek uit het MIRT (het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport). Die systematiek is al in hoofdstuk 1 afgebeeld en hieronder (figuur 3.1) nogmaals schematisch weergegeven.

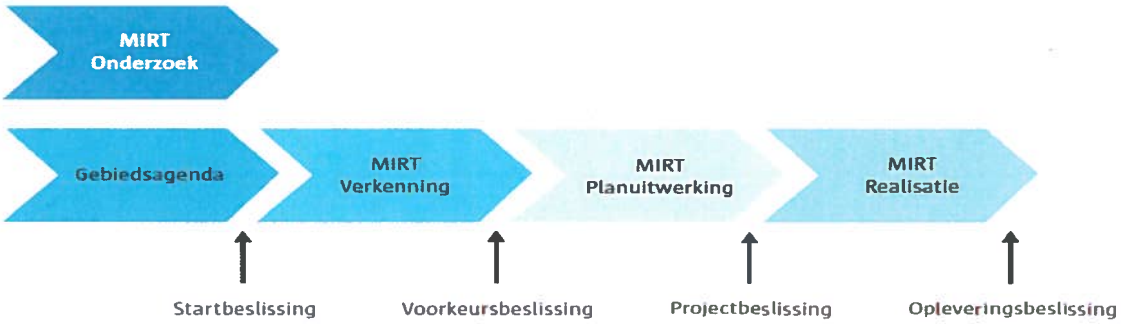

Figuur 3.1: de MIRT-systematiek om via Verkenning en Planuitwerking tot Realisatie te komen

De essentie van de MIRT-systematiek is dat betrokken partijen hun krachten bundelen en gezamenlijk via transparante keuzes – 'trechterend' – toewerken naar een uitvoerbaar project. De MIRT-systematiek geeft structuur aan dit proces door er een fasering in aan te brengen en door de daarbij behorende mijlpalen te benoemen. De hoofdlijn van het proces is als volgt:

- Het vertrekpunt voor een MIRT-traject is de Startbeslissing voor de MIRT-Verkenning. Deze Startbeslissing geeft aan welke opgaven centraal staan, hoe de Verkenning wordt aangepakt en welke partijen betrokken zijn.
- In de fase van de MIRT-Verkenning zoeken de partijen naar effectieve oplossingen voor de opgaven. Het resultaat van deze Verkenning is de Voorkeursbeslissing: een goed onderbouwde keuze voor de beste oplossing, de juridische route voor het vervolgtraject en de financieringswijze.
- In de MIRT-Planuitwerking wordt het project zodanig concreet ingevuld dat het uitgevraagd kan worden aan de markt.
- De Projectbeslissing maakt de weg vrij voor de realisatie, die wordt afgerond met de Opleveringsbeslissing.

3.2 Procedures

Juridisch vervolgtraject wordt in kaart gebracht
De MIRT-systematiek geeft weliswaar structuur aan het te doorlopen proces, maar komt niet in de plaats van de juridische procedures die eveneens doorlopen moeten worden bij de formele besluitvorming over het project. Wat voor het project Wieringerhoek de belangrijkste procedure is – de zogenoemde moederprocedure – is in dit stadium nog niet aan te geven. Dit hangt namelijk voor een belangrijk deel af van welke maatregelen de voorkeur krijgen in de Voorkeursbeslissing waarmee de Verkenning wordt afgerond. Daar komt nog bij dat naar verwachting in 2021 de Omgevingswet in werking treedt, hetgeen eveneens consequenties kan hebben voor de te volgen procedures.

Een van de opgaven tijdens de Verkenning is om het juridische vervolgtraject in kaart te brengen: de moederprocedure, eventuele andere procedures en de verschillende stappen om de vergunningen en ontheffingen te verkrijgen die voorafgaand aan de realisatie eveneens noodzakelijk zijn. Het rapport waarmee de Verkenning wordt afgerond, geeft daarover uitsluitsel.

Vrijwillige milieueffectrapportage
Mede vanwege de wens een zorgvuldig omgevingsproces te doorlopen, is ervoor gekozen tijdens de Verkenning vrijwillig een milieueffectrapportage uit te voeren. De milieueffectrapportage brengt in kaart welke gevolgen het project heeft voor bijvoorbeeld natuur, bodem, water, landschap, landbouw en cultuurhistorie. De resultaten van dit onderzoek worden gebundeld in een milieueffectrapport, het MER. De informatie in dit MER zorgt ervoor dat het milieubelang volwaardig kan meewegen wanneer de Voorkeursbeslissing wordt genomen.

3.3 De Verkenning: wat gaat er gebeuren in de komende twee jaar?

Het streven is de Verkenning af te ronden met het vaststellen van de Voorkeursbeslissing in 2021. Dat is een belangrijke mijlpaal, want daarmee wordt niet alleen de focus voor het vervolgtraject bepaald, maar worden er tegelijk ook opties geschrapt die daarna niet meer terugkeren. In de aanloop naar de Voorkeursbeslissing zijn vier fasen te onderscheiden.

Startfase: onderzoeksagenda bepalen
De startfase heeft tot doel het te verrichten werk in de Verkenning aan te scherpen: welke soorten oplossingen zijn op het eerste gezicht de moeite waard, welke informatie moet er over die oplossingen op tafel komen, en welke meekoppelkansen lenen zich er inderdaad voor om bij het project aan te haken?

Een onderdeel van de startfase is om een specifiek plan van aanpak voor de milieueffectrapportage te maken. Een voorstel daarvoor wordt uitgewerkt in de zogenoemde Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) die naar verwachting begin 2020 ter visie komt te liggen. Gedurende zes weken kan een ieder op deze NRD reageren door een zienswijze in te dienen: moeten er, naast de genoemde oplossingen en meekoppelkansen, ook nog andere opties worden meegenomen, en is het overzicht van te onderzoeken effecten compleet? Is er bijvoorbeeld voldoende aandacht voor klimaatverandering ? Behalve aan de omgeving, wordt de NRD ook voorgelegd aan de onafhankelijke milieudeskundigen van de Commissie voor de milieueffectrapportage. Deze Commissie brengt een advies uit over de reikwijdte en het detailniveau van het milieuonderzoek. De zienswijzen en het advies van de Commissie worden gebruikt om de definitieve onderzoeksagenda vast te leggen.

Analysefase: eerste uitwerking, eerste schifting
In de analysefase worden de mogelijke oplossingen beschouwd en op hoofdlijnen beoordeeld op haalbaarheid en effectiviteit voor de opgave. Het doel van de analyse is een eerste schifting aan te brengen en de Verkenning toe te spitsen op een beperkt aantal kansrijke alternatieven en relevante meekoppelkansen.

Beoordelingsfase: ontwerpen detailleren, effecten inventariseren
De kansrijke alternatieven worden gedetailleerder uitgewerkt en de effecten worden in kaart gebracht in de milieueffectrapportage. Het onderzoek naar de effecten maakt vooral inzichtelijk waarin de alternatieven wezenlijk van elkaar verschillen. Juist deze verschillen vormen immers belangrijke beslisinformatie voor de afweging en de keuze van het alternatief dat aan het eind van de Verkenning de voorkeur krijgt en in de Voorkeursbeslissing wordt opgenomen.

Besluitvormingsfase: bundeling en presentatie van resultaten, onderbouwing Voorkeursbeslissing
In deze fase worden de uitkomsten van de Verkenning gebundeld in een Verkenningenrapport. Dit Verkenningenrapport vormt de basis voor de Voorkeursbeslissing. In het Verkenningenrapport wordt daarnaast onderbouwd welke meekoppelkansen wel en niet aangehaakt worden. Het Verkenningenrapport gaat vergezeld van een Bestuursovereenkomst waarin onder meer de afspraken over de verdere uitwerking en de financiering van de geselecteerde meekoppelkansen worden vastgelegd.

3.4 Planning

De planning van het project :

2020	opleveren informatie voor een voorkeursalternatief
2021	besluit voorkeursalternatief
2022	Projectbesluit en vergunningverlening
2023	Beroepsprocedures
2024	Voorbereiding realisatie/contractvoorbereiding
2025	Start realisatie

4 Organisatie

4.1 Samenwerking Rijk en regio

In paragraaf 1.3 staat beschreven wat de structuur en organisatie is. De samenwerking tussen Rijk en regio zal per fase worden vastgesteld en besproken. De eerste fase: de verkenning gaat samen op. Gelijktijdig met de Startbeslissing wordt een intentieverklaring ondertekent waarin beschreven staat hoe we met elkaar gaan samenwerken.

Na het vaststellen van een voorkeursalternatief worden nieuwe afspraken gemaakt afhankelijk van aard en vorm van het voorkeursalternatief.

4.2 Participatieproces

Voor een succesvol MIRT-traject is, naast afstemming met aanpalende projecten van onze partners, de samenwerking met stakeholders zeer wenselijk dan wel onontbeerlijk. Alleen met elkaar kunnen we de opgaven realiseren. Het is noodzakelijk om effectief samen te werken op informele en vrijwillige basis. Om zowel deze MIRT-verkenning als het uiteindelijke project goed te laten functioneren, is het belangrijk stakeholders in de juiste rol te betrekken. Zowel overheden, publieke en maatschappelijke organisaties, alsook direct belanghebbende, waaronder (georganiseerde) bewoners en bedrijven uit de directe omgeving van het project, zullen gedurende verkenning en in de fase daarna worden betrokken. De participatieaanpak is uitgewerkt in een Participatieplan.

In het Participatieplan zijn de formele inspraakmomenten opgenomen. Belanghebbenden en belangstellenden kunnen de voortgang van het project volgen via de website www.platformparticipatie.nl.

Het eerste formele inspraakmoment na de tervisielegging van de Startbeslissing is de publicatie van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) in het voorjaar van 2029. Deze NRD ligt zes weken ter inzage. In die periode kan een ieder met een zienswijze voorstellen aandragen voor de oplossingen en effecten die in de milieueffectrapportage aan de orde moeten komen.

De Verkenning wordt in 2021 afgerond met een Voorkeursbeslissing. Zodra deze Voorkeursbeslissing inhoudelijk duidelijk vorm heeft gekregen, wordt deze voorgelegd aan alle belanghebbenden.